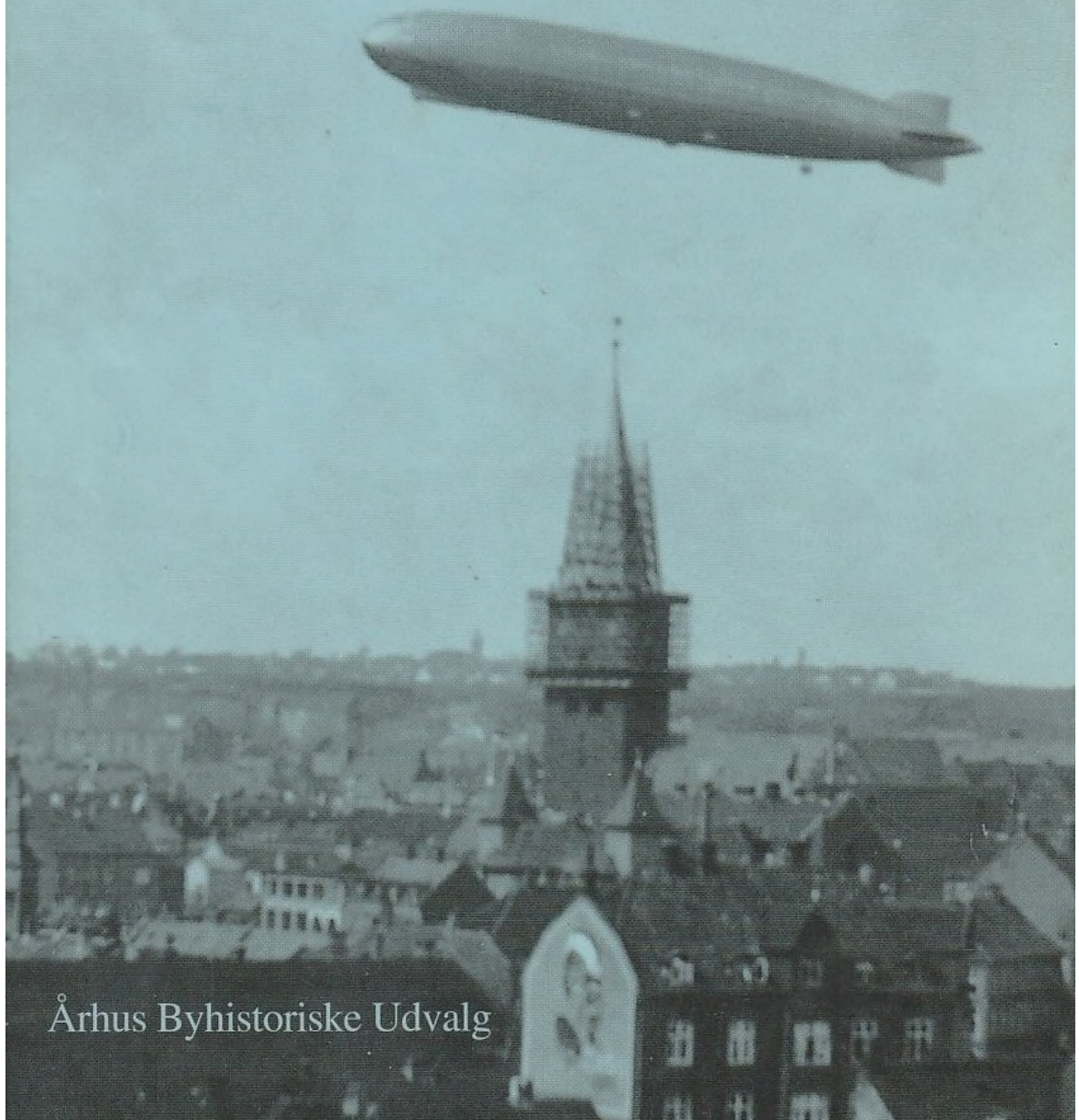

Henning Hall

REGNBUEBROEN

30'ernes og krigsårenes Århus

Århus Byhistoriske Udvalg

Sig noget...Pjerrot

Ved påsketide viste sommerhusfolket sig i Randlev og Bjerager sogne. Andre ansigter dukkede op i menigheden. Nogle af dem indfandt sig trofast fra år til år. Mellem dem, som ikke lod sig overse, var boghandler Sven Terkelsen fra Herning, men også en kraf-

Den britiske lufteskadrede medførte fotoudstyr til efterprøvning af angrebets resultater. Første angrebsbølge gjorde næsten rent bord. Den mørke skygge i billedets overkant skyldes halehjulet på fotooperatørens fly.

Lokalhistorisk Samling.

tig, hvid og uregerlig manke over et vennesælt ansigt tilsået med smilerynker. Det tilhørte professor Carl Krebs fra Radiumstationen i Århus. En anden skikkelse var høj og atletisk. Det var banebryderen for hjertekirurgien i Danmark, dr. med. Prip-Buus, som i 60. erne virkede ved sygehuset i Horsens.

Til påsketraditionerne hørte en forfriskning i præstegården efter højmesse. Krebs kunne da slå en klo i gymnasiasten, vores ældste søn og høre ham i Fr. Paludan-Müllers »Adam

Homo« – et digert værk, som Krebs mestrede udenad og gerne deklamerede.

Prip-Buus var efter en femårig ansættelse som reservelæge i maj 1943 udnævnt til afdelingslæge ved Århus Kommunehospital. Det var i denne egenskab han i oktober året efter indgik i det kirurgiske beredskab, som modtog og behandlede indbragte krigsofre. Da kendte vi ikke hinanden, men jeg nævner ham her, fordi han den gang handlede resolut i en situation, hvor der ikke var tid til de lange overvejelser. Han var, ligesom Krebs, et af de mennesker jeg værdsatte højt for deres humanisme, der båret af kristen overbevisning, prægede deres afgørelser i de ekstreme situationer, som altid kan opstå i en hospitalsverden.

Endnu en bemærkning må anføres i forbindelse med følgende blodige tildragelse, som ramte Århus, da allierede jagerbombere udløste deres dødbringende last over Universitetskvarteret. Den fornøjelse, som andre har af at møde Pjerrot i Tivoli eller på Bak-

ken, har jeg ikke siden kunnet deltage i. Pjerrot minder mig for meget om oktober 1944. Det hvide ansigt og den blodrøde mund. Under forestillingen kommer ikke eet forståeligt ord over Pjerrots læber, selv om munden bevæger sig. Pjerrot har alene sine hænder at tale med. Han truer, tager sig til hjertet, vinker eller slår sig selvopgivende for panden. Han gør det morsomt, rørende patetisk eller arrigt. Men jeg kan ikke se det uden at huske den 31. oktober. Det er mig plat umuligt at more mig, røres end sige: overgive mig til pantomimeklovnens løjer. Han ligner en djævel, en stakkels hvid satan, som jeg løb på denne disede dag engang over middag. Han kunne være Gestapo-officer, et af disse skånseløse uhyrer, der lugtede blod på kilometerlange afstande, en forrået specialist i forhørsteknik og udspekuleret tortur, hvormed han knækkede sine ofre ... jeg ved det ikke. Kun lignede han Pjerrot så grangiveligt, at hans død ville have været komisk, hvis han ikke også havde været et menneske.

Min fetich

Den 31. oktober var skoledag. Skonning førte sig frem med den store træpasser og kridtet over tavlen, hvor han demonstrerede sine cirkler, vinkler og tangenter i sædvanligt ørkesløst tempo. Et øjeblik holdt han inde. Sirenerne overdøvede ham. To lange, ensartede hyletoner. Forvarsel var gerne kun optræk til en smule ubeslutsom torden, som ingen tog højtidelig. Skonning fortsatte da også. Det var den sidste time før middag.

Da med eet steg et øredøvende brøl op over skolegården. Hastigere end sten, der kastes, fór skygger af fly over hospitalets varmecentral og skolen, og i det samme rystedes lokalet af detonerende bomber. Vi kastede os på gulvet under pultene. Skonning smed sig bag katederet. Kalkstøv sejlede i luften. Et øjeblik dødlignende stilhed, og så brød larmen løs igen. Antiluftskytset bragede, mens skoleklokken kimedede det reglementerede signal. Skonning var på benene igen og kommanderede; – Ud... ud... ud! Vi styrtede bort fra klasseværelset og hen imod trappen. Da kom jeg i tanker om mit hverv. Fra jakkelommen halede jeg armbindet frem. Jeg fumlede med sikkerhedsnålen, men fik omsider bindet til at holde sammen. Så ned ad trappen til hoveddøren, hvor Aage Hansen ville holde mig tilbage.

– Jeg skal møde... hvislede jeg og

pegede på armbindet. – Slip mig ! Den befippede Smukke slap mig virkelig. Han stirrede på armbindet et kort øjeblik, og trådte så et skridt til side. Han lod mig passere. Læreren veg for armbindet, som Det røde Hav, da Moses løftede stokken. Der var magt i et armbind dengang – også i armbind uden hagekors. De færreste lagde sig ud med en uniform, og et armbind uniformerede. Det var min fetich, som slog Smukke tilbage. Det var et pund, som lod sig ågre med, et magtfuldt instrument, hvormed jeg umiddelbart efter tilvinkede og standsede en cyklist ude på Finsensgade. – Kør mig ! befalede jeg. Kør mig op til Kathrinebjergvej. Cyklisten var en kraftig bygget yngre mand. Han lod mig tage plads på stangen og med skrævende knæ trampede han af sted med mig over Ringgaden forbi Ortopædisk Hospital, hvor mange ruder var knust, til vi nåede hjørnet, hvor en græsbeegroet trekant skilte Kathrinebjergvejen fra Ringgaden. I det samme kom endnu en lavtgående eskadrille strygende ind fra vest. Vi sprang af cyklen og kastede os i rendestenen, da flyene udløste deres bomber over Universitetet. Maskinerne gik så lavt, at en bombe slog ind gennem et vindue i de tilbagestående kollegier. Forreste række var allerede smadret. En af bombemaskinerne var så langt

nede, at et halehjul blev revet af mod tagrygningen. Hjulet ramte kørebanen og dansede vanvittigt ned ad gaden. Men bomberne eksploderede ikke. Jeg så dem falde. Så det tydeligt. De borede sig en for en ned gennem den netop færdigrejste hovedbygning, slog ind gennem taget ... og intet skete. Jo, jeg bad mit Fadervor, og vidste ikke, hvor langt jeg var kommet. Bad forfra igen og mærkede så, at jeg blev løftet og af lufttrykket kastet tværs over fortovet og ind mod hækken til de bagved liggende kolonihaver. Eksplosion fulgte på eksplosion. Tagsten og murrester stod i kaskader hen over os og spredtes på gader og i haver. Da bemærkede jeg en tysk soldat, der foroverbøjet på vidt skrævende ben og med støvlerne solidt plantede i midterrabattens græsbelægning fulgte fly-

Fjerde og sidste angrebsbølge har kastet deres brandbomber over det jyske Gestapohovedkvarter. Røgfanen var en befriende hilsen fra RAF til modstandsbevægelsen, der nu turde håbe, at tyske sagsakter og andet belastende materiale var gået op i flammer.

Lokalhistorisk Samling.

ene med et kamera. Manden filmede løs, som drejede det sig om en familiefest. Da angriberne forsvandt bag Johanneskirken, sænkede han apparatet og gik roligt bort fra de hårdt medtagne bygninger. På det tidspunkt var min cyklende hjælper allerede i sadlen. Han trampede videre ad Ringgaden så godt han havde lært, mens jeg stak i rend de sidste få hundrede meter op til Kathrinebjergghjemmet grebet af en euforisk vished, som jeg ville råbe ud til hvem somhelst. Dette var be-

gyndelsen på invasionen i Danmark. Jeg ville dele nyheden med enhver jeg løb på, men vejen var som blæst, da en tredje angrebsbølge satte ind. Ved trappen, hvor jeg skulle ind, stod en hund. Vandet gik fra den. Paralyseret, uden at lette benet, gloede den frem for sig. De besynderligste enkeltheder har brændt sig ind i min hukommelse, da en ny serie eksplosioner fulgte mig til dørs. I hallen klaprede et Grundtvigbillede på væggen. Jeg nåede ned i kælderen, hvor pigerne græd hysterisk. En af dem blødte stærkt. En anden var tilsyneladende besvimet. Hvor jeg fik indskydelsen fra, ved jeg ikke, men jeg brølede et vanvittigt gæt ud i lokalet. – Roligt, råbte jeg. Der

Civilforsvar og danske brandfolk i færd med oprydning efter Mosquitobombernes præcisionsbombning af Århus Universitet 31. oktober 1944.

Lokalhistorisk Samling.

kommer kun eet angreb mere, og så er det ovre.

Mine ord bekræftedes fra himlen. Endnu en bølge og endnu en serie eksplosioner. 100 pounds brandbomber. Pigernes skrig ophørte. De stirrede på mig, som var jeg Vorherre selv, og deres tavshed virkede voldsom de følgende minutter. Der skete virkelig ikke mere. Løgnen var stadfæstet som sandhed fra højere sted. Det tænkte jeg ikke nærmere over, men begyndte at bearbejde telefonen. Jeg ringede, ruskede håndsvinget, ringede og ringede til jeg omsider kom igennem til kommandocentralen.

– De bomber Universitetet, sagde jeg.

– Er det ikke Frichs's fabrikker?

– Nej, det er kollegierne og hovedbygningen, insisterede jeg. Det meste er smadret.

– Hvor ringer du fra?

– Meldestedet på Kathrinebjergvej.

– Vent lidt, sagde stemmen i den

anden ende. Det varede evigheder, før den vendte tilbage. – Er du sikker? Gentag lige. Jeg fattede ikke en sådan vantro, men jeg gentog, hvad jeg havde set.

– Godt, godt ! Meld tilbage, når du ved noget mere. Vi har sendt slukningstog til Frichs, men vi kommer, så hurtigt vi kan.

Først da var det tid at orientere sig om andet. Den sårede pige tog personalet sig af, men ved døren kom en ung mand. Han var ligbleg og blodet løb ham ned over kinden. Om han var ramt af bombesplinter stod mig ikke klart. Han klagede over smerter i arm og ryg. Jeg tænkte på forbindingskassen, men en anden kom til og tog sig af ham. De sårede blev anbragt på en ladcykel og transporteret til behandling. Alarmen blev afblæst, og jeg kunne melde fra på telefonen, inden jeg vendte tilbage til nedslagsområdet. Tyske soldater og civilforsvar var da i færd med at opstille afspærringer eller vejlede ambulancer. Man fortalte mig, at en barak med danske bygningshåndværkere ved østgavlen af hovedbygningen havde fået en træffer. En eller anden beordrede mig til at tage ved en slange. Jeg kendte ham ikke. Forstod heller ikke, hvad han ville have mig til, hvorfor jeg unddrog mig og løb hen ad Langelandsgade. Der lå hestegødning overalt. Kasernebygningen var også ramt. Hele bagsiden var flået op, og fra gården havde en af bomberne løftet en kæmpe mødding tilvejs. Det var alt det møg, som nu svinede gaden. Redningsmandskab gravede i ruinerne af kollegierne. Ingen tog notits af mig, og så de mig, var armbindet mit alibi. Jeg drev rast-

løs omkring, forbi kolonihaverne overfor kollegierne, hvor soldater kom slæbende med presseninger. Andre kravlede op i de næsten bladløse træer. I grenene hang uniformsrester og kropsdele.

De blev rystet eller plukket ned i presseningerne.

Netop, som jeg passerede parkindgangen til kollegierne kom soldater slæbende med en bære. Det var Pjerrot. Ansigtet og det, der var tilbage af uniformen, var hvidt af kalkstøv. Den blødende mund stod vidt åben. Hans tunge bevægede sig. Den malede rundt i gabet på ham uden, at nogle af de lyde, han udstødte, nogensinde blev til ord. Da så jeg, at Pjerrots øjenhuler var tomme.

Jeg fjernede mig hastigt, men hele tiden gurglede lyden fra den kridhvide skikkelses opspærrede mund mig i ørerne. Den har aldrig forladt mig.

Resterne af eftermiddagen ligger som slagter, rygende og ikke til at skelne fra hinanden. Jeg blev pålagt at give en hånd så her og så der, til al det danske hjælpemandskab uformodet blev trukket tilbage til afspærringerne. Her fik jeg til opgave at føre folk igennem, når de fik tilladelse til at passere. En arbejder ved gasværket, et par sygeplejersker og andre, der skulle møde på de omliggende hospitaler.

Hvad var der sket?

Gestapos jyske hovedkvarter var udslettet, arkiverne spredt og delvis brændt. Måltidsrester i stendynger og spredt ud over buskene viste, at det hemmelige politi var taget ved spisebordene. Den jyske gestapochef Schwitzgebel og hans næstkommanderende var mellem de henved 40

Fotografen har opstaldet cyklen i rendestenen, da han en regnfuld novemberdag sikrede eftertiden et indtryk af de næsten totalt udslattede kollegiebygninger ved Lange-landsgade.

Lokalhistorisk Samling.

tyskere, der omkom. En dansk modstandsmand, der netop var i forhør, blev ligeledes dræbt, mens sognepræsten fra Klejtrup, den senere Holmens præst, Harald Sandbæk undslap og bragtes i sikkerhed fra Århus Kommnehospital, hvor Prip-Buus udfærdigede en falsk dødsattest. En ligeledes konstrueret dødsannonce i avisen skulle dække over Sandbæks flugt, men tyskerne afslørede bedraget, og Prip-Buus måtte gå under jorden.

Eskorteret af tolv Mustangjagere havde femogtyve Mosquitomaskiner, seks i hver bølge, fra det britiske Roy-

al Air Force fældet deres 36 500-punds spængbomber og 80 brandbomber, hvoraf de fleste ramte målet. En bombe traf ulykkeligvis arkitekternes tegnestue ved den del af hovedbygningen, hvor de danske håndværkere søgte beskyttelse. Flere af dem omkom. Universitetets skaber, arkitekt C. F. Møller blev gravet fri af det sammenstyrtede murværk, men slap fra det med livet i behold. En kvinde blev dræbt af en blindgænger, der ødelagde en villa på Paludan-Müllersvej.

Paludan-Müller. Hvordan var det nu hans Adam Homo sluttede? Jo, »- af jorden taget, skal til jord du blive. Og atter skal af jorden du opstå. Enhver af følget op til graven må. Til kisten med den tanke ned man kigger: Åh gudskelov, at dér jeg ikke ligger«.

I betragtning af målets beliggenhed mellem tre hospitaler måtte operatio-

nen trods alt betegnes som vellykket. Angrebet var tilrettelagt og anført af viceairmarshal Basil Embry, der trods forbud mod at flyve operationelt, udgav sig som wingcomander for personligt at gøre op med Gestapo i Århus. Et senere angreb på gestapohovedkvarteret i København skulle koste adskilligt flere menneskeliv. 18 danske omkom ved angrebet på Århus. Med ofrene fra den franske Jeanne d'Arc-skole, 86 børn og 13 voksne, blev nedbombningen af Shellhuset et langt blodigere raid, der yderligere kostede ca. 200 tyskere og en række fangne, danske patrioter livet.

Det blev langt ud på eftermiddagen. Mængden af tilskuere ved afspærringen langs med Randersvej voksede og lod sig trods ihærdige opfordringer ikke bevæge til at passere gaden. Da fik jeg i opløbet øje på en uniformskasket, som jeg kendte. Det var fars. – Henning! kaldte han. Nu kommer du hjem.

– Jeg gør tjeneste, svarde jeg og pegede på armen. Men i dette øjeblik mistede min fetich sin magi. – Du kommer . . . sagde han bare. Og sådan blev det.

Først da gik det op for mig, at jeg frøs.